

PÉCZELY DÓRA

„AKI OLVASÓ, SZÁMOS KAPCSOLÓDÁSI PONTOT TALÁLHAT MÁS OLVASÓKKAL”

Beszélgetés fiatal olvasók számára összeállított
irodalmi antológiákról

A fiatal olvasókat azzal lehet leginkább megszólítani, ha olyan történeteket, érzelmeket, helyzeteket, elbeszélőket és szereplőket hoz egy vers vagy egy próza, amihez tudnak kapcsolódni. Olyan nyelven, amihez van kulcsuk, amivel diskurzusba tudnak lépni.

■ – Szívlapát (2017), Lehetnék bárki (2020), Szevasz (2021), Tízíg aludni (2022): négy antológia, amelyeket fiatal olvasók számára válogatál a kortárs költészetre, majd kortárs prózára alapozva. Én magam azt tapasztalom, hogy a kötetek szövegei eltalálják a fiatalokat, olvassák, ajándékozzák őket egymásnak, a tanárok pedig bizalommal választanak belőlük kortárs szövegeket iskolai kontextusokhoz is. Szerinted mi a fiatal olvasók megszólításának kulcsa? Másak voltak-e a válogatási szempontok, mint korábbi, általad összeállított antológiák esetében?

– Korábban – a Budapest Off kivételével – csak felnőtteknek szóló antológiákat szerkesztettem, egészen más szempontok alapján, mint a felsoroltak. A Tilos az Á Könyveknél megjelent antológiáknak mindig az volt az elsődleges fókusz, hogy az esztétikai színvonal mellett a szövegek képesek legyenek megszólítani a fiatalokat. Az említett Budapest Off koncepciója a főváros egyik városrészéről szóló novella ötletéből született. Ott a tematika volt meg először, a főváros maga, amely köré az összes szöveg szerveződik. Amikor a koncepció kialakult, akkor jórészt olyan szerzőket kértem föl novella írására, akik már írtak kifejezetten fiataloknak, és kiderült, hogy akik még nem tették, nem mind érezték rá, mi különböztetheti meg a kamaszoknak szóló novellát a felnőtteknek (is) íródottól. A fiatal olvasókat azzal lehet leginkább megszólítani, ha olyan történeteket, érzel-

meket, helyzeteket, elbeszélőket és szereplőket hoz egy vers vagy egy próza, amihez tudnak kapcsolódni. Olyan nyelven, amihez van kulcsuk, amivel diskurzusba tudnak lépni.

A következő négy antológia története a *Szívlapáttal* kezdődött. Akkor az volt az álmom, hogy adjunk a fiatalok kezébe egy olyan illusztrált versantológiát, amely kizárólag kortárs szerzők verseit tartalmazza, amelyek korábban már megjelentek kötetekben vagy folyóiratokban, de nem kifejezetten kamaszoknak íródtak. A ciklusokba rendezett kötet 2017-ben jelent meg, és azóta is a fiatalok kedvence. Néhány évvel később a *Lehetnék bárki* című versantológia következett, amelybe harminc év alatti költők verseit válogattam, melléjük pedig tematikusan már köztünk nem élő, klasszikus szerzők fiatal korukban írt költeményeit.

A versek után elgondolkodtam azon, működne-e ugyanez a két koncepció novellákkal is, így jelent meg 2021-ben a *Szevasz*. Ennek az antológiának a párja a *Tízíg aludni antológia*, mindkettőben huszonöt novella szerepel öt ciklusban. Az utóbbiban ciklusonként három kortárs és két kortalan novella kapott helyet az antológiában, így tizenöt kortárs és tíz klasszikus szerző szövegei szerepelnek benne. A kortárs prózaírók felső életkorhatárát harmincöt évre emeltem, és a klasszikus novellistáktól is csak olyan szövegek kerültek be, amelyeket harmincöt éves koruk előtt írtak.

– *Amikor az Alföld folyóirat számára írtam a két versantológiáról, azt állítottam, hogy a szerkesztési koncepciód fontos része, hogy bekapcsolódjon az újra és újra fellángoló kortárs vs. klasszikus vitába, amelynek a kiindulópontja, hogy kortársakat vagy klasszikusokat vigyünk be az iskolai órákra. Én magam azt tapasztalom, hogy a fiatal generáció nem automatikusan kortárspárti, ahogy esetleg feltelezhetnénk – vannak köztük kifejezetten a klasszikusokat kedvelő olvasók. Számokra mi ennek a dilemmának a feloldása?*

– A *Lehetnék bárki*t és a *Tízíg aludni*t pontosan az a felismerés ihlette, hogy a fiatal olvasók nem magától értetődően szeretik jobban a kortárs irodalmat, mint a klasszikust, és ez nagyon tetszik nekem. Nagyon izgalmas lenne górcső alá venni, mi befolyásolja, hogy kik és hogyan és miért tudnak könnyebben kapcsolódni a kortárs irodalomhoz, mint a klasszikushoz, és fordítva. De a feloldásban biztos vagyok: ahhoz, hogy ez ne váljon el ennyire élesen, közel ugyanannyi teret kellene adni az oktatásban a kortárs irodalomnak, mint a klasszikusnak. És persze vagy meg kell találni azokat a szempontokat, amelyekkel izgalmassá tehető egy szöveg olvasása, vagy olyan regényeket, novellákat, verseket és drámai műveket volna jó olvastatni a kamaszokkal, amelyek bevonzzák őket.

– *Ha már a dilemmánál tartunk, és az antológiák határain túlra is tekintünk, a populáris és a kanonikus szerepének megítélése talán egy másik fontos vízváltszó a kortárs tanítási gyakorlatban. A versantológiák közönséghez való eljuttatásának megszervezésekor, úgy sejtem, tudatosan fordultál popzenészekhez – az Elefánt, illetve a Caesar's Bread zenekarok tagjaihoz. Te hogy látod a populáris kultúra szerepét ebben az egész összefüggésrendszerben? Te magad hogyan viszonyulnál kamaszkorodban a zsánerkönyvekhez?*

– Kamaszkoromtól kezdve egészen a szülővé válásomig átszötte az életemet a zene. Az olvasmányaimat nagyon megválogattam, a Pöttyös könyvek után nagyjából már csak felnőtt szépirodalmat olvastam és Agatha Christie-t. A zsánerek közül továbbra is a krimi az egyetlen, amivel enyhén szólva is szoros kapcsolatot ápolok. Amikor újra akarom bootolni az agyam, beszerzek egy krimit a

frissen megjelentek közül, és már régen telt el úgy év, hogy fel ne fedeztem volna egy kedvenc új szerzőt.

A zene volt számomra az a terep, ahol ha nem is voltam mindenevő, mert például a metálal soha nem sikerült megbarátkoznom, kivéve, ha Rammstein, de nyitott voltam mindenféle stílusra, a jazzre, a Red Hot Chili Peppersre épp-úgy, mint a kilencvenes évek elejétől az elektronikus zenére. A legnagyobb hatást azonban a magyar alternatív zenei szcéna gyakorolta rám minden szempontból. Aztán egy időre elveszítettem vele és a zenével átszótt étellel a kapcsolatot, de amikor elkezdtük felépíteni a Tilos az Á Könyveket, sok minden más is elkezdett kinyílni számomra a kulturális szcénában. Eljártam slamestekre is, és ott kapcsolatom lett a fiatalabb generációk tagjaival, különösen költőkkel és zenészekkel, elkezdtem figyelni rájuk, és úgy láttam, ők azok, akik vihetik egy más szintre azt, amit kitaláltam az antológiákkal. Hatalmas kaland volt, és most, hogy jórészt visszatértem a felnőtteknek szóló irodalom világába, ezek a találkozások nagyon hiányoznak.

– *Miben más prózaantológiát és versantológiát összerakni? Érzékelsz-e különbségeket a fogadtatásukban, utóéletükben?*

– A válogatás első fázisa nem különbözik, pedig elvileg különbözhetne. Mert egy kötetbe befér akár 150 vers is, viszont novellából mondjuk 25–30. Ennek ellenére ugyanolyan sokáig tart kiválasztani 25 novellát egy végiggondolt kötetbe, mint 150 verset. Cseppek a tengerből, mondjuk ez a 150-re is igaz! A *Szívlapát* végtelenül szerencsés csillagzat alatt született, már a bemutatón is telt ház volt, és ismeretlen, nem szakmabeliek jöttek oda gratulálni. Hamarosan színpadra került Debrecenben és Budapesten is. Az utóbbi előadás most átkerült a Vígyszínházba Zoltán Áron jóvoltából, aki az egyik szereplője az előadásnak, így a mai napig megy. A SZÍVLAPÁT projektet az MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport munkájában résztvevő magyartanárok indították el a 2018–2019-es tanévben. De mindez nem lett volna elég, ha a fiataloknak nem tetszik az antológia, mert akkor nem olvasnák a többit sem. Eredetileg nem terveztünk 4 kötetet, az olvasók tették lehetővé, hogy létrejöjjön a *Szívlapát* után a többi. Az utóélet szempontjából a novellásköteteknek az a hátránya, hogy nehezebb hozzájuk rendezvényeket kitalálni, nem is beszélve arról, hogy színre sem lehet őket vinni. Nem tudnak úgy utat találni egy másik művészeti ág terepén, mint a versek.

– *Minden könyv a saját életét kezdi élni a megjelenése után. Vannak-e olyan történetek, visszajelzések, események, amelyek emlékezetesek maradtak számodra valamiért a könyvek kapcsán?*

– Jó pár évvel az első antológia megjelenése után Cserna-Szabó Andrásról kaptam egy SMS-t, amelyben arról tájékoztatott, hogy Kolozsváron, egy vendéglátóipari egységben, ahol tartózkodott, egy pincérlány a *Szívlapát*ot olvasa. Máskor Simon Márton egy távolsági buszon ülve figyelt fel arra, hogy a mellette ülő lány a *Szívlapát*ot bújja. Miután megjelent a *Szevasz*, egy irodalomterapeuta csoportban láttam ajánlani, aminek irodalomterapeutaként is nagyon örültem.

– *A 2000-es években gyermekirodalmi boomról, a következő évtizedben az ifjúsági irodalom fellendüléséről kezdtünk beszélni a magyar irodalomban. Közben könyvpiaci mozgások is történtek ezekkel a folyamatokkal összefüggésben. Hogy látod, hol tart most ez a folyamat? Mi várja az önálló olvasói életkorba belépő fiatalokat?*

– A folyamatokat már csak érintőlegesen figyelem egy ideje, de azt látom, hogy jönnek új, fiatal szerzők az ifjúsági irodalom terepére, és ezt nagyon üdvö-

zítőnek tartom. Annak idején nem véletlenül durrant Kemény Zsófi első regénye nagyot a Tilos az Á Könyveknél. Lett egy szerző, aki kortársa volt az olvasóinak, ez akkoriban még ritka volt. Ezzel az észrevétellel nem annak adnék hangot, hogy egy idősebb szerző ne írhatna remek ifjúsági regényt, mert számos példa bizonyítja az ellenkezőjét. Leiner Laura továbbra is a legnépszerűbb magyar ifjúsági szerző, pedig már régen nem a kortársainak ír. Ennek ellenére az ifjúsági könyvek piaca nem lett kiemelkedő szegmense a könyvpiacnak, mert összességében – a sztár-szerzőktől és sztárkönyvektől eltekintve – jóval kisebb az olvasóközönségük, mint a gyermek- vagy felnőttirodalomnak. Az olvasók egy része 12 éves kora körül elveszti olvasói státuszát, egy másik része hamarosan a felnőttirodalom felé fordul, és csak töredékük olvas kifejezetten ifjúsági irodalmat. Ennek az az egyik oka, hogy az oktatásban nagyon kevésbé kapnak szerepet ezek a regények, antológiák, így a kamaszok nagy részéhez el sem jutnak ezek a könyvek.

– *Miben más szerinted a mostani ifjúsági irodalom, young adult irodalom mondjuk a Kádár-korszak sorozataiéhoz képest? (Delfin Könyvek, Csíkos/Pöttyös könyvek stb.)*

– A sokféleségben! Még az ifjúsági könyveknek is akkora választéka van az akkorihoz képest, hogy szinte lehetetlen áttekinteni. Persze a nagyon olvasós fiatalok gyorsan a végére érnek az általuk szeretett könyveknek, könyvsorozatoknak, és akkor jön a kísérletezés, hogy melyik irányba tágítható még az érdeklődés. Egy disztópiákat kedvelő fiatal nem biztos, hogy nyitott lesz a gimis sorozatokra, és egy idő után áttér a hasonló, felnőtt írott könyvekre. Ezért látom az oktatás szerepét hatalmasnak, mert 12 éves korban az *Időfutár* című sorozat megismerése hosszabban bent tarthatja a kiskamaszokat a könyvek világában, vagy megszeretheti az olvasást. Visszakapcsolva egy korábbi kérdéshez, a versek esetében sokkal nagyobb a valószínűsége, hogy megszeretik József Attilát és Pilinszkyt, mint a prózában Jókait vagy Mikszáthot, ha nem kapnak kulcsot hozzá.

– *Az olvasást többnyire magányos tevékenységként szoktuk leírni, a jó olvasót pedig úgy, mint aki szeret és tud egyedül lenni egy könyvvel. De egyre többen kezdik, kezdtük felfedezni a közösségi, tapasztalatokat és élményeket egymással megosztó formákat, terápiás alkalmazási lehetőségeket és hasonlókat. Mennyire generációfüggő az, ahogyan jelenleg az olvasáshoz viszonyulunk? Vagy mennyire a csatornák, médiumok függvénye, amelyeket az egymással való kommunikációra használunk?*

– Bizonyos szempontból misztérium, kiből válik jó olvasó. Személyes tapasztalataim alapján azt mondom, az részben megdőlni látszik a digitális bennszülött generációknál, hogy akinek olvastak a szülei, az maga is olvasni fog. Talán csak annyi marad meg gyakran ebből, hogy a felnövő gyerek, fiatal tisztában van vele, hogy az olvasás valamiféle értéket hordoz, amihez ő jelenleg nem tud kapcsolódni, de lehetőségként képes vele számolni, és képes lesz arra is, hogy később olvasóvá váljon. Azokban a családokban, ahol nem olvasnak, ahol a könyv nem érték, véletlenszerűen lesznek jó olvasók a gyerekek, talán az iskolai olvasmányok és kiváló tanárok hatására. Viszont aki olvasó, számos kapcsolódási pontot találhat más olvasókkal az online térben vagy a közvetlen környezetében is, ami segíthet eligazodni egy fiatalnak az egyre szövevényesebb információáradatban.

Kérdezett Balázs Imre József